

4. Гоберт Б.А., Лозовський Л.П., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – М.: ИНФРА-М. – 1997.
5. Кемпбелл Р., Макконселл, Стевля Л Брю. Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика. Мікроекономіка. – Львів. – 1999.
6. Кравчук П.Я., Горинь В.П., Яснонська Т.Б. Фінанси: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2008.
7. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Плахотнюк О.Я. Сутність фінансів у контексті економічних відносин // Фінанси України. – №3. – 2005. – С. 16–22.
8. Нам Г.Г. Фінансова наука і сьогодення // Фінанси України. – №8. – 2005. – С. 153–158.
9. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія). – К. – 1999.
10. Суботонич Ю.Л. Фінанси в економічній системі держави // Фінанси України. – №5. – 2004. – С. 44–46.
11. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008.

Дем'янишин В.Г.

К.е.н., доцент кафедри фінансів

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

Здійснення економічних перетворень в Україні вимагає нових теоретичних і практичних підходів до удосконалення бюджетного процесу, складовою якого є бюджетне планування.

У вітчизняній економічній літературі окремі аспекти бюджетного планування досліджують такі вчені, як В. Андрущенко, О. Василюк, О. Даневич, О. Кириленко, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Насічник, В. Стоян, В. Федосов, С. Юрій, І. Чугунов та інші. Як свідчать результати ознайомлення з основними науковими публікаціями, більшість науковців не мають спільних підходів до трактування сутності цього виду планування, характеристики сфер його застосування, визначення шляхів удосконалення.

Поряд із цим в Україні продовжуються нагромаджуватися невирішені теоретичні, методологічні й практичні проблеми бюджетного планування, які негативно відображаються на соціально-економічних процесах у суспільстві. Наявність невирішених питань й проблем обумовили вибір теми дослідження та її актуальність.

Метою наукового пошуку є оцінка окремих теоретичних й методологічних аспектів бюджетного планування в Україні та розробка пропозицій щодо їхнього удосконалення у сучасних умовах господарювання.

Сучасна фінансова література містить розмаїття тлумачень бюджетного планування, які часто відрізняються між собою не тільки за словесною формою,

а й за змістом. На нашу думку, це пов'язано з різними підходами до розуміння цього терміну та із поставленою метою у процесі наукового дослідження.

Так, наприклад, автори економічної енциклопедії, економічного енциклопедичного словника під бюджетним плануванням розуміють "... планомірний процес прогнозування, складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету" [1, с. 750; 2, с. 98]. На думку О. Василика та К. Павлюк бюджетне планування – це "... науково обгрунтований процес визначення джерел створення і напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці держави з метою забезпечення стабільного економічного й соціального розвитку" [3, с. 230]. С. Юрій, В. Стоян, О. Даневич бюджетним плануванням вважають "... комплекс організаційно-технічних, методичних і методологічних заходів на таких стадіях бюджетного процесу як складання, розгляд і затвердження бюджетів для визначення обсягів і джерел формування та напрямів використання бюджетних ресурсів держави з метою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку суспільства" [4, с. 63]. В інших наукових джерелах бюджетне планування трактується як "... система науково обгрунтованих заходів щодо визначення критеріїв розподілу коштів і використання фінансових ресурсів" [5, с. 328], централізований розподіл і перерозподіл ВВП між ланками фінансової системи, результатом якого є проект державного бюджету, а також бюджети різних рівнів державної влади [6; 7; 8] тощо.

Усі наведені та інші визначення мають право на існування залежно від поставленої мети наукового аналізу. На нашу думку, використовуючи діалектичний метод наукового дослідження, бюджетне планування доцільно розглядати за сутністю, явищем, змістом та формою, оскільки саме ці філософські категорії дають можливість розкрити найважливіші характеристики будь-якого явища та процесу.

Так, наприклад, за сутністю бюджетне планування можна охарактеризувати як науково-обгрунтований процес встановлення оптимальних пропорцій і параметрів розподілу й перерозподілу ВВП з метою визначення обсягів і джерел формування та напрямів використання централізованого фонду грошових коштів держави. За явищем бюджетне планування є встановлення конкретної величини та напрямів грошових потоків, пов'язаних з формуванням і використанням коштів бюджетного фонду держави.

За змістом бюджетне планування – це особлива сфера фінансової діяльності держави, пов'язана з обгрунтуванням певних управлінських рішень з питань формування, збереження та використання коштів бюджетного фонду країни,

тобто специфічна сфера управління бюджетним фондом держави. За формою бюджетне планування виступає як процес складання, розгляду і затвердження основного фінансового плану – бюджету держави.

Спільним для цих визначень є об'єкт, сфера, мета, суб'єкти, предмет дослідження. Так, об'єктом бюджетного планування виступає фінансова діяльність держави, пов'язана з виконанням покладених на неї функцій; сферою – розподільчі і перерозподільчі процеси, що супроводжуються формуванням і використанням централізованого фонду грошових коштів країни; метою – складання та затвердження Державного бюджету України і місцевих бюджетів, що формують бюджетну систему України. Суб'єктами є органи державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, які беруть безпосередню участь у процесі складання, розгляду і затвердження бюджетів. Предметом планування виступають грошові відносини, що виникають у процесі розподілу, а також перерозподілу валового внутрішнього продукту та безпосередньо пов'язані з формуванням, використанням централізованого фонду грошових коштів держави на всіх рівнях управління.

Особливостями бюджетного планування є те, що держава використовує його для визначення рівня централізації фінансових ресурсів у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, методів мобілізації грошових коштів до централізованого фонду, напрямів використання бюджетних коштів відповідно до засад економічної політики держави. Саме за допомогою бюджетного планування можна забезпечити належне функціонування бюджетної системи держави, поступове зростання темпів соціально-економічного розвитку, якщо таке передбачено соціально-економічною стратегією.

Сьогодні в Україні назріла необхідність остаточної відмови від успадкованих суспільством принципів та підходів адміністративно-командної системи у процесі бюджетного планування та переходу до таких, які б повністю відповідали сучасному станові соціально-економічного розвитку країни. Реальність планових показників бюджету має бути забезпеченою виключно на основі глибокого пізнання та використання на практиці вимог об'єктивних законів і закономірностей розвитку суспільства, належної оцінки потреб держави відповідно до закріплених за нею конституційних функцій та наявності фінансових ресурсів, наукового обґрунтування усіх розрахунків.

На нашу думку, особливо важливого значення при бюджетному плануванні необхідно надавати його науковій методології. Саме така методологія сприятиме дотриманню принципів і методів, вибору прогресивних форм, що у кінце-

вому результату сприятиме формуванню оптимальних пропорцій розподілу її перерозподілу ВВП, вирішенню державою фінансових питань конкретного етапу розвитку суспільства, задоволення економічних інтересів усіх учасників бюджетних відносин.

Вибір наукових методів, які є інструментом пізнання об'єктивних економічних законів і закономірностей розвитку суспільства, у першу чергу пов'язаний із складністю вибору оптимальних рішень при формуванні показників бюджету держави в умовах ринкових перетворень. Такі показники мають бути багатоваріантними, базуватися на фінансових можливостях суспільства й ринкових засадах, забезпечувати необхідні пропорції між виробництвом і споживанням, окреслювати параметри та передбачати позитивну динаміку зростання економічної могутності держави, розвитку міждержавних економічних зв'язків, зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, покращення технологічної досконалості продукції вітчизняних виробників і на їхній базі постійно підвищувати рівень матеріального добробуту населення.

Достатньо складною проблемою бюджетного планування є реальність показників бюджету. Використання сучасної методології, прогресивних методів планування можуть сприяти розробці таких бюджетів країни й територіальних громад, які б забезпечили необхідними бюджетними ресурсами виконання розроблених програм.

Ми вважаємо, що функціонування бюджетної системи України вимагає виділення чотирьох аспектів бюджетного планування: зведеного, територіального, галузевого та адресного.

Зведене бюджетне планування активно використовується у процесі складання проєктів бюджетів з метою забезпечення їхнього збалансування на всіх рівнях. Зведені бюджети складаються на державному рівні і на кожному рівні регіонального управління. Показники такого бюджету розраховуються на основі макроекономічних показників держави, нормативів бюджетного забезпечення, укрупнених норм та спеціальних розрахунків. Незважаючи на те, що даний бюджет не затверджується Верховною Радою України і не має сили закону, його показники використовуються з метою визначення обсягів регулюючих доходів та бюджетних трансфертів до бюджетів нижчого рівня.

На нашу думку, в умовах адміністративної реформи роль зведеного бюджетного планування знижуватиметься. У перспективі з переходом на прямі, безпосередні відносини місцевих бюджетів із державним, а також місцевих бюджетів між собою очікується зниження ролі зведеного бюджетного планування

до мінімуму, що в умовах розширення бюджетних прав органів місцевого самоврядування є закономірним явищем.

Одночасно посилюватиметься роль територіального бюджетного планування. Кожен орган представницької та виконавчої влади самостійно складає, розглядає та затверджує свій бюджет, який є основним елементом їхньої фінансової бази. Незважаючи на великий обсяг та широкий діапазон задекларованих законодавчими документами України бюджетних прав органів місцевого самоврядування, значна обмеженість дохідних джерел місцевих бюджетів, переважачий механізм їхнього збалансування за рахунок дотацій та іншого виду бюджетних трансфертів не дають можливість повноцінно та ефективно реалізувати закріплені бюджетні права. У зв'язку з цим необхідною умовою поступового розвитку демократичних засад в Україні є перегляд механізму бюджетного планування на локальному (регіональному та місцевому) рівні з суттєвим розширенням дохідних джерел та реальної фінансової бази місцевого самоврядування. Тільки у такому випадку можна буде вести мову про рівень ефективності бюджетного планування у соціально-економічному розвитку територіальних громад та адміністративно-територіальних формувань.

Галузеве й адресне бюджетне планування тісно пов'язане з територіальним, мета яких полягає у встановленні конкретних зв'язків показників бюджетів з показниками фінансових планів усіх суб'єктів господарювання, пов'язаних з дохідною та видатковою частиною. Станом на сьогоднішній день в умовах обмеження фінансових ресурсів така адресність забезпечується, з одного боку, централізацією бюджетного планування за принципом “зверху-вниз”, а з іншого – тісним зв'язком та узгодженістю показників бюджету із показниками зведених фінансових планів головних розпорядників бюджетних коштів. Слід зауважити, що методика бюджетного планування, яка передбачає спочатку складання і затвердження Державного бюджету України, після чого – бюджетів нижчого рівня, поступово залежно від рівня управління для ринкової економіки є неприйнятною. Тому реформування механізму бюджетного планування в умовах розвитку ринкових відносин доцільно починати з переходу бюджетного планування за принципом “зверху-вниз” до бюджетного планування за принципом “знизу-вверх”, тобто бюджетне планування мало б починатися на базовому рівні і завершуватися на загальнодержавному рівні.

У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1) При трактуванні бюджетного планування доцільно враховувати мету його дослідження. Ми пропонуємо давати визначення поняття бюджетного планування за його сутністю, явищем, змістом та формою.

2) Бюджетне планування має базуватися на науковій методології, яка передбачає дотримання економічних законів і закономірностей розвитку суспільства, принципів і методів, вибору прогресивних форм, що сприятиме вирішенню питань конкретного стану розвитку країни.

3) Належне розв'язання проблем бюджетного планування тісно пов'язане з удосконаленням зведеного, територіального, галузевого, адресного планування та посиленням взаємозв'язків між ними. При цьому актуальним є врахування загальнодержавних, регіональних економічних інтересів та інтересів територіальних громад й усіх учасників бюджетного процесу.

Література:

1. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [відп. ред. С.В. Мочерний та ін.]. – К.: Видавничий центр „Академія”. – Т. 2. – 2001. – 848 с.
2. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устєнко О.А., Юрій С.І.; за заг. ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ. – Т. 2. – 2006. – 568 с.
3. Васильюк О.Д. Бюджетна система України: підручник / О.Д. Васильюк, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
4. Юрій С.І. Казначейська система: підручник / С.І. Юрій, В.І. Стоян, О.С. Даневич. – 2-ге вид. змін. й доп. – Тернопіль: Карг-бланш, 2006. – 818 с.
5. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вовнюк, Т.С. Сможженко. – 4-ге видання, виправлене та доповнене. – К.: Т-во “Знання”, КОО, Л.: Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ. 2002. – 566 с.
6. http://www.dierclo.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1786&Itemid=218.
7. http://vuzlib.net/kazn_syst/glos.htm.
8. <http://studentbooks.com.ua/content/view/99/41/1/3/>.

Дем'янюк А.В.

Викладач кафедри фінансів

ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Принцип збалансованості бюджетів в Україні, яким передбачається, що повноваження на здійснення витрат повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний період, визначено Бюджетним кодексом України. Таким чином, першочерговою метою збалансованості місцевих бюджетів України є забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків з мі-